

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО РЕЦЕНЗЕНТА

Ковальової Марії Миколаївни,

кандидата мистецтвознавства, професора, завідувачки кафедри станкового живопису Харківської державної академії дизайну і мистецтв,
на дисертаційну роботу

КАПУСТІНА ПИЛИПА РУСЛАНОВИЧА

«Комп'ютерні технології як спосіб синергування образотворчого мистецтва у цифровий простір»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02 Культура і мистецтво

Актуальність теми дослідження

Останні роки позначилися для українського мистецтва періодом складних випробувань і водночас стрімких перетворень. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну змусило переглянути усталені форми культурного життя й навчального процесу. Виставки, майстер-класи, лекції, творчі зустрічі й навіть звичне спілкування в художньому середовищі значною мірою перемістилися в онлайн-простір. Численні мистецькі ініціативи було адаптовано під цифрові платформи, що неминуче вплинуло на інструментарій митця та способи творення образу. Саме ці обставини помітно прискорили впровадження цифрового живопису в щоденну практику українських художників, передусім у викладанні фахових дисциплін у вищій художній школі.

На тлі цих процесів дедалі виразніше простежується тенденція входження цифрових засобів малювання в традиційні академічні практики. Сучасний художник дедалі частіше володіє окрім пензлів і фарб, графічним планшетом та програмами для образотворення. Такий синтез класичної школи й новітніх технологій потребує переосмислення методичних підходів, пошуку нових підходів до освіти та мистецтвознавчої науки, а також уважного вивчення західного досвіду в цій галузі, який вже накопичив значний масив теоретичних і практичних здобутків.

Таким чином, актуальність обраної теми дисертації не викликає сумнівів, адже сьогодні дослідження інтеграції комп'ютерних технологій у навчальний і творчий процес української вищої художньої школи становить нагальну наукову проблему. Стрімке поширення цифрових засобів зображення, їх доступність та гнучкість створюють передумови для синергії традиційного образотворчого мистецтва з цифровим простором, для взаємодії академічної школи з новітніми практиками. Крім того, цифровий живопис дедалі частіше стає повноцінною частиною експозицій сучасних галерей і виставкових проєктів, утверджуючись поруч із традиційними видами мистецтва.

Метою дисертаційної роботи Пилипа Капустіна є комплексний аналіз синергії традиційних та цифрових художніх практик в українському образотворчому мистецтві кінця XX – початку XXI століття. Для її досягнення автором визначені завдання, що охоплюють: систематизацію історіографії та уточнення понятійно-категоріального апарату; дослідження становлення й еволюції цифрового мистецтва України та формування гібридних художніх практик; виявлення особливостей їх трансформації під впливом цифрових технологій; визначення змін естетичних критеріїв, механізмів рецепції та моделей взаємодії між твором і глядачем; розробку типології форм синергії; аналіз їх реалізації у творчості українських митців, а також визначення національної специфіки цього процесу. Коло завдань є виваженим і цілком узгоджується з поставленою метою.

Дослідження виконано відповідно до плану наукової роботи кафедри живопису Харківської державної академії дизайну та мистецтв.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація вирізняється продуманою, логічною побудовою, що повною мірою відповідає поставленій меті та завданням дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (237 найменувань) та додатків. Обсяг основного тексту становить 197 сторінок, загальний обсяг дисертації – 344

сторінки. Додатки включають список та альбом ілюстрацій (177 позицій), а також відомості про практичне впровадження результатів дослідження.

Послідовність викладу матеріалу виражена й зрозуміла. Кожен розділ органічно продовжує попередній, результати дослідження чітко співвіднесені з окресленими завданнями. Автором відібрано, систематизовано й представлено в широкому діапазоні ключові та характерні твори українських художників. Такий підхід надає роботі високого ступеня інформативності та переконливо розкриває його концепцію, а солідний масив проаналізованого матеріалу свідчить про достатній фаховий рівень дослідження.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, викладені в дисертації, ґрунтовно обґрунтовані аналізом і систематизацією значного за обсягом теоретичного та візуального матеріалу. Послідовність викладу відповідає поставленій меті та завданням роботи, чітко визначено об'єкт і предмет дослідження, переконливо обґрунтовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Наукова новизна дослідження не викликає заперечень. Уперше здійснено комплексне дослідження синергії традиційних та цифрових художніх практик в образотворчому мистецтві України кінця ХХ – початку ХХІ століття; розроблено авторське визначення поняття «синергія традиційних та цифрових художніх практик»; запропоновано типологію форм цієї синергії; систематизовано й проаналізовано значний масив творів українських митців зазначеного періоду, що репрезентують різні типи взаємодії традиційного та цифрового; виявлено національну специфіку української моделі синергії традиційних і цифрових художніх практик. Автором також уточнено й доповнено положення щодо генези, хронологічних меж та періодизації становлення цифрового мистецтва в Україні, особливості трансформації художніх практик під впливом цифрових технологій, специфіку змін естетичних критеріїв, моделей рецепції та ролі глядача в цифрову епоху.

Достовірність висновків підтверджується необхідною кількістю ретельно опрацьованого ілюстративного матеріалу, авторських творів, відкритих інтернет-ресурсів та приватних колекцій. Позитивної оцінки заслуговує розроблена автором типологія, що систематизує результати дослідження та переконливо розкриває його головні складові. Сформульовані у висновках узагальнення відображають основні здобутки роботи й визначають перспективність подальшого вивчення обраної теми.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

Вступна частина виконана за класичним зразком: містить обґрунтування актуальності, визначення теоретико-методологічних орієнтирів та інформацію про зв'язок із науково-дослідницькими програмами. Автор доволі чітко формулює мету й завдання, спираючись на критичне опрацювання джерел, а також встановлює об'єкт, предмет, хронологію та застосовувані у дослідженні методи. Послідовно викладено положення наукової новизни, висвітлено теоретичне значення та прикладне застосування одержаних результатів.

Оцінюючи **перший розділ** дисертаційного дослідження, слід зазначити високий рівень ґрунтовності у формуванні понятійно-категоріального апарату (с. 43–49), який є фундаментом для подальшого аналізу. Автор послідовно рухається від широкого розуміння цифрового мистецтва до «цифрові художні практики», що дозволяє чітко окреслити межі дослідження та уникнути розмитості ключових термінів. Така диференціація є виправданою, оскільки вона дає змогу відокремити художню складову від суто технічних процесів оцифрування, що є поширеною проблемою в українському мистецтвознавстві, де поняття «цифрове мистецтво» часто вживається надто розширено або, навпаки, звужується до окремих технік.

Окремої уваги заслуговує теоретична база, на яку спирається автор. Залучення праць Болтера та Грузіна про ремедіацію, Мановича про мову нових медіа та Флюссера про технічні зображення створює серйозний теоретичний

каркас, який не обмежується поверхневим цитуванням, а осмислюється через призму українського контексту. Особливо вдалим є вибір саме цих авторів, оскільки їхні концепції взаємно доповнюються: ремедіація пояснює механізм взаємодії медіа, принципи Мановича розкривають структурну логіку цифрового середовища, а Флюссер додає філософський вимір, пов'язаний зі зміною ставлення людини до зображення в технічну епоху.

Важливою заслугою автора є чітке розмежування понять «інтеграція», «синтез» та «синергія». Цей необхідний аналітичний інструмент визначає відмінність між цими поняттями дозволяє побачити унікальний характер взаємодії традиційного та цифрового, де жоден з компонентів не підпорядковується іншому, але водночас народжується нова художня якість. Визначення синергії, запропоноване автором є досить важливим для подальшого застосування в аналізі конкретних творів.

Щодо методологічної частини (с. 37–43), варто відзначити вдалий підбір комплексу методів, який відповідає міждисциплінарному характеру дослідження. Поєднання загальнонаукових методів із спеціальними мистецтвознавчими (образно-стилістичним, формальним, іконологічним), а також алгоритмічним аналізом і медіаархеологією є обґрунтованим, оскільки феномен синергії вимагає багатопланового підходу.

Здійснений аналіз наукових праць дозволяє чітко визначити лакуну, яку заповнює дане дослідження. Автор переконливо показує, що зарубіжні вчені переважно розглядають цифрове мистецтво в універсальному контексті, тоді як українські дослідники хоч і зосереджуються на національному вимірі, проте залишають поза увагою саме проблематику синергії як особливої форми взаємодії. Вичерпний перелік українських дослідників з їхніми конкретними тематичними напрямками свідчить про ґрунтовну обізнаність автора з предметом дослідження. Загалом перший розділ виконує свою функцію як теоретико-методологічна основа дисертації, створюючи надійний фундамент для практичного аналізу.

Другий розділ дисертації заслуговує на увагу передусім через послідовність аргументації, з якою автор рухається від загальних теоретичних міркувань про природу авторства та оригінальності в цифровому середовищі до конкретних прикладів українських художників, демонструючи, що зазначені проблеми не є абстрактними. Аналіз конкретних творів («Niños Santos» Gydravlika, серії «Сни про війну» Мініна, «Смерть Актеона» Рябченка, роботи Olin Alixis) дозволяє переконливо проілюструвати, як синергія втілюється на практиці, і саме ця здатність поєднувати теорію з конкретним аналізом є одним з найсильніших боків розділу.

Особливої оцінки заслуговує розгляд проблеми побутування оригіналу у цифровому мистецтві. Автор пропонує чітку концептуальну рамку, у якій матеріалізація цифрового твору через архівний друк та фіксація оригіналу через NFT-технології розглядаються як два паралельні механізми підтвердження унікальності, що діють у різних площинах, але виконують однакову функцію. Аналіз проблематики штучного інтелекту у контексті авторства є доречним і вчасним. Автор не намагається дати однозначні відповіді на філософські питання про природу творчості та авторства, що було б передчасним, а натомість фіксує самі проблемні поля, які створюють нові умови для осмислення мистецької діяльності.

Заслуговує на позитивну оцінку також спроба автора побудувати хронологічну періодизацію цифрового мистецтва в Україні. Чотири етапи, що виокремлюються у висновках до розділу, є не штучною конструкцією, а спробою систематизувати різноманітний матеріал, який досі не був упорядкований у вітчизняному мистецтвознавстві. Особливо важливим є наголос на тому, що на другому етапі цифрове мистецтво в Україні розвивалося не через експериментальне освоєння технологій, а через їх концептуальне впровадження у вже сформовану художню мову, що є суттєвою відмінністю від західного досвіду.

Третій розділ становить основне змістове ядро дисертації. Саме в ньому автор пропонує типологію форм синергії (пластичної, концептуальної та

середовищної) й обґрунтовує її національні виміри. Запропонована класифікація не виглядає штучною, вона обґрунтована аналізом мистецького матеріалу. Прикметно, за підсумком дисертанта, що найпереконливіші зразки синергії виникають не тоді, коли автор опанував нову технологію, а коли ця технологія стає природним продовженням уже сформованої творчої позиції. Цей висновок ілюструється на трьох принципово різних художніх стратегіях (Мініна, Кучера та Сая). Узагальнення ж національної специфіки спирається на чотири чинники: інституційну модель, суспільно-політичний контекст, структурну подібність народного орнаменту до цифрового коду й, зрештою, індивідуально-авторські методи. Такий підхід дає змогу сформулювати цілісну відповідь на питання про своєрідність українського досвіду в цій царині.

Водночас слід відзначити, що аналіз середовищної синергії, хоча й отримав чітке місце в типології, дещо поступається за обсягом та глибиною аналізу пластичній та концептуальній. Це можна пояснити тим, що середовищна синергія є найскладнішою для фіксації та аналізу через свою процесуальну та імерсивну природу, проте ця нерівномірність все ж таки помітна на тлі ґрунтовного розгляду двох інших типів. **Загальні висновки** дисертації ґрунтуються на матеріалі дослідження, є взаємно узгодженими та повністю відповідають комплексу завдань, окреслених у вступі.

Відповідність вимогам академічної доброчесності, що пред'являються при здобутті ступень доктора філософії

Дисертацію перевірено в системі StrikerPlagiarism, і за результатами аналізу жодних порушень не зафіксовано. Порушень академічної доброчесності у результаті вивчення дисертаційної роботи не виявлено. В дослідження наявні посилання на відповідні джерела, зазначені в списку використаних джерел.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Достовірність наукових положень підтверджується 10-ма науковими публікаціями, серед яких: 4 – у фахових виданнях, 6 – у збірниках матеріалів міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження

Положення, винесені на захист, ґрунтовно аргументовані й підкріплені результатами проведеного аналізу. Вони становлять теоретичний інтерес, а й мають чітко виражену прикладну проекцію, бо можуть слугувати дидактичним матеріалом для викладачів при створенні лекцій, навчальних програм і посібників із візуальних студій. Окрім того, отримані висновки відкривають нові напрями для досліджень, зокрема дозволяють по-новому подивитися на специфіку цифрової творчості в українському контексті, її художню своєрідність і динаміку розвитку в умовах глобальних технологічних зрушень.

Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації

Дисертаційна робота за повнотою зібраного і проаналізованого матеріалу, є вкрай актуальною. Як зауваження рекомендаційного характеру відзначаємо, що:

1). Проблема нових естетичних категорій глітч, піксельної та постцифрової естетики хоча й згадується, отримує дещо стислий розгляд порівняно з тим значенням, яке вона має для загальної аргументації дисертації. Автор фіксує появу цих категорій та називає конкретних митців, однак розкриття їхнього естетичного змісту та відмінності між ними залишається дещо поверхневим. Це, ймовірно, пов'язано з обсягом роботи та необхідністю розподілити увагу між різними проблемними полями.

2). Одним із завдань дисертації є розкриття національної специфіки синергії традиційних та цифрових художніх практик в Україні. Дослідник успішно окреслює загальну модель цієї специфіки, виокремлюючи чотири ключові чинники (інституційний, соціально-політичний, декоративно-орнаментальний та авторсько-стратегічний). Однак, на наше переконання, робота зупиняється на рівні загальнонаціонального контексту, не

поглиблюючи аналіз до визначення регіональних особливостей, що суттєво звужує потенціал дослідження.

Україна є культурно неоднорідною країною, де формування мистецьких шкіл та осередків відбувалося під впливом різних історичних, соціально-економічних та освітніх чинників. Наприклад, харківська школа, відома своїми експериментами в галузі медіа- та інсталяційного мистецтва, могла би стати прикладом іншого типу синергії порівняно з практиками, сформованими у львівському мистецькому середовищі, де сильнішим є зв'язок із традиційним декоративним мистецтвом. Без такого регіонального зрізу твердження про «національну специфіку» ризикує залишитися занадто абстрактним і не відображати реальної картини розвитку цифрового мистецтва в країні.

Особливої актуальності це зауваження набуває з огляду на те, що саме визначення регіональних центрів активізації мистецьких шкіл дозволило би простежити, як саме відбувалася популяризація цифрового живопису та як локальні освітні й творчі ініціативи впливали на формування нових художніх практик. Відсутність такого аналізу зумовлює неповноту відповіді на сформульоване ж самим дослідження завдання і залишає простір для подальшого наукового опрацювання.

3) У тексті дисертації трапляються деякі стилістичні моменти, на які варто звернути увагу. По-перше, в окремих розділах спостерігається повторення синтаксичних конструкцій і словосполучень, що надає тексту дещо однотонний та декларативний характер. Різноманітність способів викладення результатів (наприклад, через введення підрядних конструкцій або безособових зворотів) зробила б виклад більш динамічним і читабельним. По-друге, деякі формулювання, зокрема «унікальна інституційна модель», «суттєва трансформація» та ін. зустрічаються вже у тих частинах тексту, де їхня функція підкреслити важливість, однак при повторенні ці ж самі слова втрачають акцентуючу силу. Доречним було б уникати подібних збігів або чергувати синонімічні засоби для підсилення. Втім, незважаючи на зазначені

зауваження, мовний рівень роботи в цілому відповідає вимогам, які висуваються до кваліфікаційних досліджень такого рівня.

Наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку даної ґрунтовної дисертаційної роботи і носять лише характер рекомендацій авторові.

Загальна оцінка дисертаційної роботи

У цілому дисертаційна робота **Капустіна Пилипа Руслановича** на тему **«Комп'ютерні технології як спосіб синергування образотворчого мистецтва у цифровий простір»** є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що виконане на належному теоретичному рівні, структура та обсяг якого відповідають встановленим нормам. За актуальністю, ступенем новизни, науковим рівнем теоретичною та практичною значущістю, а також змістом та оформленням робота повністю відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 р.), а її автор, Пилип Капустін, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Офіційний рецензент:

кандидат мистецтвознавства, професорка,
членкиня Співки художників України,
завідувачка кафедри живопису Харківської

державної академії дизайну та мистецтв

М. М. Ковальова

« 9 » вересня 2026 року